

Idea wolności według F.A. von Hayeka

Friedrich August von Hayek (1889-1992) był austriackim ekonomistą i filozofem politycznym. Wraz z Gunnarem Myrdalem otrzymał Nagrodę Nobla w dziedzinie ekonomii w 1974 roku. Hayek niewątpliwie wywarł przemożny wpływ na przebieg debat z zakresu ekonomii i filozofii polityki w ostatnich trzydziestu latach, przywracając znaczenie podstawowym pojęciom i problemom klasycznego liberalizmu i nadając ponownie siłę jego argumentom. Do najważniejszych jego prac zalicza się: *Geldtheorie und Konjunkturtheorie* (1929), *The Pure Theory of Capital* (1941), *The Counter-Revolution of Science* (1952), *Law, Legislation and Liberty* (1971) oraz trzy dzieła, które zostaną przeze mnie omówione w poniższym rozdziale: *Zgubna pycha rozumu. O błędach socjalizmu* (1988), *Droga do zniewolenia* (1944) oraz *Konstytucja wolności* (1960). *Droga do zniewolenia* jest najsłynniejszą książką Hayeka. Wydana w 1944 roku przyniosła mu międzynarodową sławę. Zawarte w niej twierdzenia i myśli autora w sposób jasny i przekonujący pokazują, że wszelki socjalizm prowadzi nieuchronnie do utraty wolności i stanowi historyczne źródło totalitaryzmu. Można powiedzieć, że Hayek ostrzega świat przed tyranią grożącą naszej cywilizacji i pokazuje też co stanowi źródło niebezpieczeństwa, i jak można tego uniknąć.

Friedrich August von Hayek w dziele pt. *Konstytucja wolności* odpowiada na pytania czym jest wolność, jakie są jej definicje. Autor wymienia jakie rodzaje wolności możemy wyróżnić. Co jest powodem tego, że wolność jest wzmacniana, a co sprawia, że wolność słabnie i zostaje niszczone. Książka Hayeka wskazuje, że wolność jest fundamentalnym elementem każdego rozwiniętego państwa, każdej cywilizacji.

Według Hayeka „(...) wolność oznacza brak szczególnej przeszkody – przymusu ze strony innych ludzi, (...) wolność i

odpowiedzialność są nierozzerwalne (...)”. Hayeka spośród innych myślicieli wyróżnia to, że oprócz stawiania tez i formułowania definicji autor Konstytucji wolności wskazuje jakie niebezpieczeństwa może spowodować wspomniana wolność: „(...) być wolnym, może oznaczać przymieranie głodem, popełnianie drogo kosztujących błędów czy ponoszenie śmiertelnego ryzyka” Mimo to, niebezpieczeństwa związane z brakiem wolności są nieporównywalnie groźniejsze i mogą wyrządzić nieodwracalne szkody: „Społeczeństwu, w którym wszyscy zmuszeni są służyć tym samym ideom, a inaczej myślącym nie wolno kierować się innymi grozi upadek”. Wg filozofa państwo opiekuńcze zabija wolność a jakiegokolwiek próby wyrównywania przez rząd państwowy, nierówności materialnych wśród obywateli poprzez redystrybucję dochodu narodowego prowadzi do ograniczenia postępu i powoduje stagnacja gospodarczą a także cywilizacyjną. [\[1\]](#)

Hayek przez całe swoje życie poświęcał wiele uwagi wolności, którą uznawał za podstawową wartość ludzką. To dzięki niej jest możliwe funkcjonowanie wolnokonkurencyjnej gospodarki. Austriacki ekonomista opisywał pojęcie wolności w różnych aspektach. Mówił o wolności ekonomicznej, gospodarczej, indywidualnej, intelektualnej, wolności słowa, jednostki, czy też wolności osobistej. „Osoba wolna nie jest poddana arbitralnemu przymusowi(...)”. [\[2\]](#)

Oczywiście autor powyższego stwierdzenia zdawał sobie sprawę z tego, że w społeczeństwie ochrona przed takim przymusem wymaga tego, aby nałożyć na nie pewne ograniczenia. Dlatego też Hayek dochodzi do wniosku, że wolność liberalna jest wolnością w granicach prawa, co odróżnia ją w ten sposób od wolności anarchicznej. Żyjąc w społeczeństwie, całkowite wyeliminowanie przymusu nie jest możliwe. Jest tylko możliwe aby ograniczyć go do „(...) minimum koniecznego dla uniemożliwienia jednostkom czy grupom arbitralnego stosowania przymusu wobec innych”.

W Drodze do zniewolenia Hayek drobiazgowo analizuje wszystkie

metody, które posłużyły i mogą w przyszłości posłużyć zapanowaniu nad ludzkimi umysłami i zniszczyć wolność całkowicie lub poważnie jej zagrozić. Książka ta powstała w roku 1944, kiedy Europa dopiero miała się zmierzyć z socjalizmem. Hayek zgadzając się z Peterem Druckerem, powtarza jego słowa: „Zupełny upadek wiary w możliwość osiągnięcia wolności i równości dzięki marksizmowi – pisze Peter Drucker – zmusił Rosję do przejścia tej samej drogi ku totalitaryzmowi, często negatywnemu, nie opartemu na zasadach ekonomii społeczeństwu niewoli i nierówności, jaką kroczą Niemcy. Rzecz nie w tym, by komunizm i faszyzm były z istoty tym samym. Faszyzm jest stadium osiąganym wówczas, gdy komunizm okazał się iluzją, a stało się tak zarówno w stalinowskiej Rosji, jak i w przedhitlerowskich Niemczech”.^[3] „(...)Nieograniczona wolność planisty czynienia ze społeczeństwem, co mu się żywnie podoba; a świat wciąż walczy, i to w sensie dosłownym, z nazizmem, w którym znaczenie słowa wolność zostało wypaczone przez długi szereg niemieckich filozofów, podobnie jak sprawiedliwość, prawo, uprawnienie, równość. Podobny zabieg i w niemieckim stopniu został przeprowadzony przez wielu spośród teoretyków socjalizmu”.^[4]

W powyższych cytatach widzimy jak pojęcie wolności tak samo jak inne wartości, zostają wypaczone. Ludzi można przecież zmanipulować i przekonać, że uznawane przez nich dotąd wartości to te same wartości lecz inaczej rozumiane. Taka zmiana znaczenia słów, które służą opisowi sytuacji politycznej według Hayeka jest normalna i występuje ciągle. Zjawisko to służy temu aby skłonić ludzi do posłuszeństwa, a każde działanie prowadzone przez rząd nie może podlegać żadnej krytyce. Hayek przedstawia to w ten sposób: „oficjalna doktryna, której wyznawanie musi zostać narzucone, będzie, zatem obejmować wszystkie poglądy odnośnie faktów”.^[5] W ten sposób wolność zostaje zniszczona poprzez wykorzystanie każdego możliwego środka tj. prasy, telewizji, szkolnictwa, które jest zmuszone do szerzenia doktryny i teorii zgodnie z

wola władzy. Jak Hayek wskazuje media to „czwarta władza w rękach reżimu” wprost stworzona do szerzenia propagandy, prania mózgów, dzięki której można kontrolować całe masy ludzi.

Hayek swoje zainteresowania kierował ku wolności, prawdzie o niej i o jej naturze. Wykazał się przenikliwością i ogromną wiedzą o systemach totalitarnych, które były mu znane.

Innym obszarem badawczym dla Hayeka było pojęcie i koncepcja praworządności, która broni indywidualnej wolności. Jego zdaniem praworządność to polityczny ideał określający czym powinno być prawo.^[6] Hayek pojmuje praworządność jako regulację zachowania, przez ogólne reguły, które w ten sam sposób stosują się do wszystkich. Konkretne polecenie poddaje człowieka woli innej osoby i w ten sposób pozbawia go wolności. Z drugiej strony, ogólne reguły przypominają trochę prawa przyrody, ponieważ charakteryzują stałe cechy środowiska, które trzeba brać pod uwagę, planując swoje działania. Filozof pisze: „Istnieje niewielka różnica pomiędzy wiedzą, że jeśli rozpalimy ognisko na podłodze naszego salonu, to spalimy dom, a wiedzą, że jeśli podpalimy dom sąsiada, to pójdziemy do więzienia.”^{[7] [8]}

Widzimy, że przestrzegając pewnych ogólnych reguł, wykorzystujemy ogólną wiedzę o przeszkodach występujących w naszym otoczeniu, by prowadzić życie wyznaczone przez nasze własne cele, a nie przez żądania innej osoby. I nawet jeśli nie da się uniknąć przeszkód postawionych na naszej drodze poprzez te ogólne zasady, to powinniśmy zauważyć, że można je przewidzieć i niekoniecznie są one kierowane przeciwko konkretnym jednostkom. Dlatego możemy u Hayeka przeczytać, że tracą one „zło, charakterystyczne dla przymusu”.^[9] Nic nie zdoła obronić wolności, jeśli będzie się mówić tylko o przestrzeganiu ogólnych reguł bez powoływania się na ich treść. Wspomniane ogólne reguły mogą stosować się w odmienny sposób do różnych klas osób lub działań, ze względu na pewne

ich ogólne własności. Z kolei jeśli się dyskryminuje pewne grupy na podstawie moralnie nieistotnych cech, to wolności członków tych grup podlegają niesprawiedliwym ograniczeniom.^[10]

Hayek twierdzi, że można zaakceptować rozróżnienia przeprowadzane przez prawo: „jeśli zarówno członkowie grupy, jak i ludzie pozostający poza jej obrębem uznają je za usprawiedliwione”^[11]. Oczywiście można sobie wyobrazić reguły, które poważnie ograniczają wolność pomimo tego, że są ogólne i stosują się w równej mierze do każdego człowieka. W rzeczywistości jednak taka sytuacja jest mało prawdopodobna, ponieważ wymagania lub zakazy, wypływające z tych reguł dotyczą wszystkich bez wyjątku, również samych prawodawców.^[12]

W koncepcji praworządności Hayeka doszukiwano się silnej, kantowskiej zasady uniwersalizmu, która wymaga bezstronnego rozważenia interesów wszystkich.^[13] W tym momencie widzimy, że koncepcja Hayeka wykracza poza wymóg bezstronnego stosowania systemu ogólnych i abstrakcyjnych reguł. Jeśli opieramy praworządność tylko na takim systemie reguł, to jej zalety mają bardziej ograniczony charakter, niż usiłuje nam dać do zrozumienia Hayek. Zdecydowanie sama wolność nie wystarczy do zapewnienia prawdziwej sprawiedliwości, lecz nie powinno się jej też uznawać za niepotrzebną przeszkodę na drodze do prawdziwej sprawiedliwości. W liberalnej i demokratycznej politycznej kulturze, praworządność stwarza ważne mechanizmy, broniąc nas przed entuzjazmem ludzi, którzy dążą do prawdziwej sprawiedliwości.^[14]

Współcześni liberałowie uznają potrzebę sprawiedliwości, w tym sprawiedliwej dystrybucji własności i dostępu do zasobów za wyzwanie wobec rosnących nierówności materialnych, które podważają równość obywateli i zabezpieczają partykularne interesy jednostkowe i grupowe w ramach całego społeczeństwa.^[15] Współczesny liberalizm polityczny łączy zatem troskę o równe prawa podstawowe z wymogiem równego dostępu do

podstawowego zestawu zasobów ekonomicznych. Z kolei Hayek całkowicie odrzucił projekt współczesnych liberalnych teorii sprawiedliwości dystrybtywnej. W swojej pracy Droga do zniewolenia krytykował możliwość funkcjonowania gospodarki planowej, koncepcję państwa dobrobytu czy też nacjonalizację.

Stwierdził, iż rynki niepodlegające regulacji ze strony państwa wraz z prawem własności stanowią najskuteczniejsze i najwydajniejsze narzędzia organizowania społeczeństwa. Hayek wysunął również twierdzenie, które spotkało się z ostrym sprzeciwem,. Twierdził, że cała idea sprawiedliwości społecznej opiera się na nieporozumieniu. Jego zdaniem Rawls czy Barry popełniają zasadniczy błąd polegający na założeniu istnienia takiego społeczeństwa, które można obarczyć odpowiedzialnością za powszechną dystrybucję władzy i zasobów. Zdaniem Hayeka społeczeństwo nie jest bytem, któremu można by przypisać moc sprawczą. Ponadto filozof wskazuje, że błędem wszystkim teorii idealistycznych i totalitarnych państwa, jest to, że ujmują one społeczeństwo jako pojedynczy byt obdarzony własną wolą. Społeczeństwo stanowi, zdaniem Hayeka, zbiór jednostek posiadających odmienne pragnienia a niesprawiedliwość społeczna jest pojęciem nieściśłym.^[16] Ogólny wzorzec wartości wraz ze zróżnicowaniem dochodów między najbogatszymi a najbiedniejszymi nie jest rezultatem jakiejś społecznej decyzji czy aktu woli. Według Hayeka stanowi on raczej sumę niezliczonych niezależnych decyzji podejmowanych przez jednostki dążące do realizacji swych interesów.

^[1] von Hayek, Konstytucja wolności, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007

^[2] tamże, s.44

^[3] tamże, s.

^[4] von Hayek, Droga do zniewolenia, Wydawnictwo ARCANA,

Kraków 2009, s. 41

[\[4\]](#) tamże, s.174

[\[5\]](#) tamże. 44

[\[6\]](#) R. E. Goodin, P. Pettit, Przewodnik po współczesnej filozofii politycznej, tłum. C. Cieśliński, M. Poręba, Książka i Wiedza, Warszawa 1998, s. 515

[\[7\]](#) tamże, s.516

[\[8\]](#) F. von Hayek Konstytucja ..., opr. cyt. s. 153

[\[9\]](#) tamże, s. 143

[\[10\]](#) R.E. Goodin, P.Pettit, Przewodnik..., opr. cyt. s. 516

[\[11\]](#) F. von Hayek Konstytucja ..., opr. cyt. s. 154

[\[12\]](#) R.E. Goodin, P.Pettit, Przewodnik..., opr. cyt. s. 516

[\[13\]](#) J.Gray, Hayek on Liberty, Oxford: Blackwell, 1984, s. 61-71

[\[14\]](#) R.E. Goodin, P.Pettit, Przewodnik..., opr. cyt. s. 517

[15] Kelly, Liberalizm, tłum. S. Królak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2007, s. 99

[\[16\]](#) tamże, s. 101

Jeśli szukają Państwo pomocy w napisaniu własnej pracy - potrzebują Państwo fachowych konsultacji to polecamy stronę [pisanie prac](#) - profesjonalna pomoc w pisaniu prac w granicach prawa.